

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

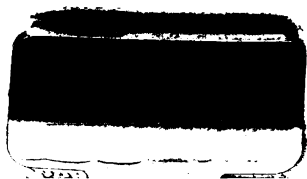
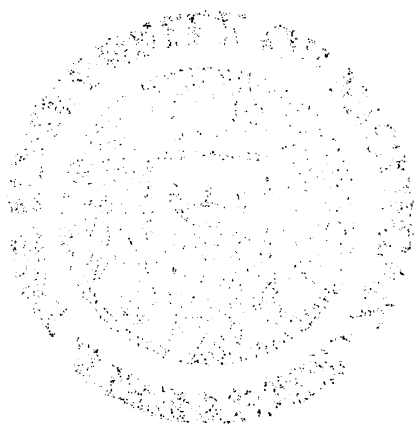
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GRAD
EREN
404
BUHR

A 989,427

4

3000

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐ

ԽՕՍԵՅԱԻ

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ

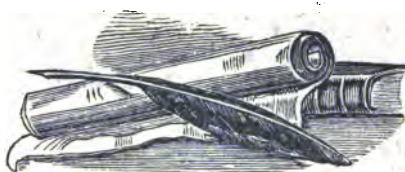
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՍԷՋ

27 Մայիս 1879

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1879

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000	1001	1002	1003	1004	1005	1006	1007	1008	1009	1010	1011	1012	1013	1014	1015	1016	1017	1018	1019	1020	1021	1022	1023	1024	1025	1026	1027	1028	1029	1030	1031	1032	1033	1034	1035	1036	1037	1038	1039	1040	1041	1042	1043	1044	1045	1046	1047	1048	1049	1050	1051	1052	1053	1054	1055	1056	1057	1058	1059	1060	1061	1062	1063	1064	1065	1066	1067	1068	1069	1070	1071	1072	1073	1074	1075	1076	1077	1078	1079	1080	1081	1082	1083	1084	1085	1086	1087	1088	1089	1090	1091	1092	1093	1094	1095	1096	1097	1098	1099	1100	1101	1102	1103	1104	1105	1106	1107	1108	1109	1110	1111	1112	1113	1114	1115	1116	1117	1118	1119	1120	1121	1122	1123	1124	1125	1126	1127	1128	1129	1130	1131	1132	1133	1134	1135	1136	1137	1138	1139	1140	1141	1142	1143	1144	1145	1146	1147	1148	1149	1150	1151	1152	1153	1154	1155	1156	1157	1158	1159	1160	1161	1162	1163	1164	1165	1166	1167	1168	1169	1170	1171	1172	1173	1174	1175	1176	1177	1178	1179	1180	1181	1182	1183	1184	1185	1186	1187	1188	1189	1190	1191	1192	1193	1194	1195	1196	1197	1198	1199	1200	1201	1202	1203	1204	1205	1206	1207	1208	1209	1210	1211	1212	1213	1214	1215	1216	1217	1218	1219	1220	1221	1222	1223	1224	1225	1226	1227	1228	1229	1230	1231	1232	1233	1234	1235	1236	1237	1238	1239	1240	1241	1242	1243	1244	1245	1246	1247	1248	1249	1250	1251	1252	1253	1254	1255	1256	1257	1258	1259	1260	1261	1262	1263	1264	1265	1266	1267	1268	1269	1270	1271	1272	1273	1274	1275	1276	1277	1278	1279	1280	1281	1282	1283	1284	1285	1286	1287	1288	1289	1290	1291	1292	1293	1294	1295	1296	1297	1298	1299	1300	1301	1302	1303	1304	1305	1306	1307	1308	1309	1310	1311	1312	1313	1314	1315	1316	1317	1318	1319	1320	1321	1322	1323	1324	1325	1326	1327	1328	1329	1330	1331	1332	1333	1334	1335	1336	1337	1338	1339	1340	1341	1342	1343	1344	1345	1346	1347	1348	1349	1350	1351	1352	1353	1354	1355	1356	1357	1358	1359	1360	1361	1362	1363	1364	1365	1366	1367	1368	1369	1370	1371	1372	1373	1374	1375	1376	1377	1378	1379	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	1387	1388	1389	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400	1401	1402	1403	1404	1405	1406	1407	1408	1409	1410	1411	1412	1413	1414	1415	1416	1417	1418	1419	1420	1421	1422	1423	1424	1425	1426	1427	1428	1429	1430	1431	1432	1433	1434	1435	1436	1437	1438	1439	1440	1441	1442	1443	1444	1445	1446	1447	1448	1449	1450	1451	1452	1453	1454	1455	1456	1457	1458	1459	1460	1461	1462	1463	1464	1465	1466	1467	1468	1469	1470	1471	1472	1473	1474	1475	1476	1477	1478	1479	1480	1481	1482	1483	1484	1485	1486	1487	1488	1489	1490	1491	1492	1493	1494	1495	14
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	----

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՋՈՒԲԴ

Asatur, Hrants
= Sahmanadrutian ew hay... 595
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ

ԽՕՍԵՑԱԻ

31 p.

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՅՂ Մայիս 1879

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԳԼԻԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1879

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

2000
43

Asatur, Hrant
= Sahmanadrutian ew hay... 595
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ

ԽՕՍԵՑԱԻ

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՅՂ Մայիս 1879

31p.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԻԼԻԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1879

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԽԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԽԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Grad

EREN

404

BUHR

CHAD
EREN

1954

01 00

206

Ա. Բ.

ՔՈՅՐՍ ՎԱՀԱՄԵՌ

ԱՐՏԵՄԻՍ ԱՍԱՏՈՒՐ

Ո՛ր անոյւղ իմ փոյր, ոգիդ լուսապար,
է՛ր կանուխ այդքան մահին փառեցար.
է՛ր թողիր աշխարհն, ուր բաժինդ էին
Մի սիրս ոսկիէ եւ գեղ երկնային:

Առաւօտիդ մէջ շիջաւ քո արեւ.
Տաւկեց զարուններդ անցան հեւ ի հեւ.
Դեռ գիշեր չ'եղած, ննջեցիր անկեանք,
Հեռի մայրիկէդ, ցուրս մարմարին տակ:

Դու ծաղիկ էիր, մի ծաղիկ 'զոր Տէր
Մեր բնանիւթի գրախօսն եւ ձօներ.
Վա՛հ, դեռ նոր փթթած, խրլեց մահն ըզբեզ,
Եւ խամրեցար դու անցօզ վարդի պէս:

Դու բռնիկ էիր զուարթ եւ սիրուն,
Շարժեցիր քեւերդ եւ բռնր իսկոյն.
Հոգեվարժիդ մէջ յետին շունչիդ հետ
Աւա՛ղ, խեղդուեցան առաջին երգերդ:

Ձերդ պայծառ ասուպ , զերդ վաղանց փայլակ ,
Եւ զերդ բընարի թխրանոյս դաւնակ ,
Եւ զերդ ձիւնափայլ ալեակ Ովկիանի ,
Շատ շուտ մարեցար , ո՛ր փոյր պաւսելի :

Եւ զերդ քաղցր սիւզ , որ կ'անցնի մեղմիկ
Հազիւ համբուրած սեւեւ եւ ծաղիկ ,
Մեռար , ճի , մեռար հազիւ ողջունած
Երկիր եւ երկին , յոյս , յոյս եւ Աստուած :

Ա՛հ , Էր մեկնեցար , կորցեցիր մեր սիրտ
Եւ քեզ հետ տարիւր մեր սէր եւ մեր խիճկ .
Է՞ր կանուխ այդքան խոյացար առ էն ,
Միթէ մի հրեւտակ չ'էիր տաս արդէն . . . :

Այլ , աւանդ , գիտեմ , լրբեցիր այս կեանք ,
Ձի տաս չը գրտաւ քո սիրտ իւր տեղանք ,
Ձի կանուխ տեսար , ժպտուն եւ լրոյին ,
Թէ անարժան է աշխարհ անմեղին :

Գիտեմ , չ'ուզեցիր ճշել տաս ուր մարդ
Վիւտով եւ նենգով չ'ապրի յուսահատ .
Թողիր ամեն քառք , խոյս տուիր ցնծուն ,
Թի՛ռ առիր խանդով դէպ անմահութիւն :

Եւ արդ , մինչ հոգիդ ամպերին մէջ
Ժմեփով զուարթ մեր վրայ կը հսկէ ,
Մինչ էին առջեւ կ'հայտատ վեհապանծ
Այլ բիւր վաղամեռ կոյսերէ գրկուած ,

Մինչ մայրիկդ անոյւ կ'օծէ միայնակ,
Սուգի արտօսողով քո սուրբ յիշատակ,
Նրման լուսնակին, որ պէտքն կը ցոլայ
Շող, շաղ սիւռելով տապանիդ վրայ,

Մինչ այնքան գեղէ՛ղ այժմ անիւն միայն
Մընացած է սոս, անիւն սրբազան,
Մինչ մոռցած է 'զքեզ զնձ թիեզերք համբուն,
Ես միշտ կը յիշեմ, կ'օրհնեմ քո անուն :

Եւ կը գամ ձօնել, զերդ նո՛ր մահաւաճան,
Վե՛ն յիշատակիդ, այս երկ աննշան .
Խնդրելով որ մերթ դու ալ, Ա՛րշեսիւս,
Լայսի դրախտէ՛դ յիշես, օրհնես զիս . . . :

Հ. Ս.

Մայիս 27ին, Կոստանդնուպոլիսի հայութիւնն ազգային Սահմանադրութիւնի տասիներորդ տարէդարձն կը տօնէր Եւտի-Գուլէի մէջ: Հիւանդանոցի պարտէզն համախմբուած էին բազմաթիւ Հայեր, ամեն սեռէ եւ ամեն հասակէ: Հանդէսն մի զուարթ տեսիլ կը ներկայէր. կարծես ամեն սիրտ կը հայտար եւ կը ցնծար. ամեն դէմք աշխոյժ եւ եռանդ կ'արտափայլէր. յոյսն կը սաւառնէր ամեն ճակատի վրայ: Ժողովուրդն, որ կարծես կը զգար իւր վեհութիւն, յուզուած կը թուէր այդ վայրի մէջ, ուր արդարեւ մի բարոյական սկայ յաղթանակ կը զար տօնել:

Պերճաշխորի Իզմիրլեան Սրբազանի ատենաբանութիւնէն յետոյ, բեմ ելայ: Առաջին անգամ էր որ մի այդքան հոծ խումբի դէմ առ դէմ, կը զայի արտայայտել ինչ որ կը խոհիմ ազգիս եւ հայրենիքիս վիճակին վրայ. առաջին անգամ էր որ առիթ կ'ունենայի պարզել հրապարակաւ այն անհուն համակրանք եւ յարգանք, 'զոր կը տածեմ առ ժողովուրդն, որ այնքան աղէտ եւ տառապ է կրած, որ, թէեւ առիւծ, զիտցած է իբր գառնո՛ւկ խոնարհիլ...: Յուզուած էի, սիրտս ուժգին կը տրոփէր. խօսեցայ խանդավառ, եւ նոքա, որք ունկնդրեցին ինձ, ներօղամտութիւնով ողջունեցին իմ զաղափարներ. նոքա զգացին զուգէ թէ մի հայրենատենչ սիրտ կը տրոփէ այս լանջի տակ եւ

զիտցան քաջալերել մի դեռահաս էակ, որ այնքան կանուխ եւ այնքան անձնուէր յարած է ճշմարիտի սուրբ դատին :

Այս համակրական ընդունելութիւն որով պատուեցին 'զիս, բարէկամներէս ոմանց թախանձն եւ մի նամակ Մասիսի 2338 թիւին մէջ հրատարակուած, ուր մի ազգասէր երիտասարդ, Պ. Պօղոս Պօյանեան, կը գար ինձ հրապարակաւ հրաւէր կարդալ որ ի լոյս ընծայեմ ճառս, դրդեցին 'զիս հրատարակել 'զայն : Սակայն, փափագիլով մի օգտակար գործի ծառայեցունել այս հրատարակում, որոշեցի անտի գոյացած շահն նուիրել առ Կիլիկեան ընկերութիւն , որ , Տօրոսի լեռերն բնակօղ սրտտտ Հայն կրթել կոչուած լինիլով, իրապէս արժան է մեր նիւթական եւ բարոյական խրախոյսի :

Թող ներուրի ինձ ուրեմն, ազնիւ ընթերցող, երկրորդ անգամ հրապարակ ելնել եւ ներկայել քեզ այս դոյզն աշխատանք, որ թէեւ չ'է կարէւոր, այլ, թէ չ'եմ սխալիր, կրնայ օգտակար լինիլ իմ դժբախտ ազգի :

Էմիրկեան , 46 յունիս 1879 .

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Դ Ի Ր ՈՒԹԻՆ

ԵՒ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԳՆ

Հայեր,

Ա.

Մի ժամանակ կար, ուր մի անհոգի զանկուած էր մարդկութիւնն : Սոսկալի ոճիրներ անպատիժ կը գործուէին ամենուրեք, բռնապետի կամքն օրէն կը դառնար, հրեշն հրեշտակի քօղին տակ կը դաւէր : Բռնութիւնն, արդարի արիւնին մէջ թաթախուած, խրոխտով ցոյց կը տար իւր յաղթական ճակատ : Մարդկային խիղճն չղթայի էր զարկուած . առաւթուր կը կոխուէր անհատական անկախութիւնն : Վեհապետն, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, արեւելքէն արեւմուտք, մի տեսակ մահազործ մեքենայ էր յաճախ եւ կրօնականն, քուրմ լինէր թէ մոգ, պրահման թէ քահանայ, յաճախ խռովի եւ մարտի ռահահորդ կը դառնար ընկերական ովկիանին մէջ : Ժողովուրդն, այդ պաշտելի մայր, ոյր ծոցին մէջ ծնունդ եւ սնունդ գտած են գրէթէ միշտ աշխարհի զիցազն փրկիչներն, խաղալիկ էր եղած ազնուա-

կանի եւ կրօնականի քամահանոյքին . ազնուականն նիւթապէս կը նուաստացունէր 'զայն , կրօնականն բարոյապէս . մին մարմինն կը ստրկացունէր , միւսն հոգին կը կաշկանդէր . եւ երկուն ալ հաւասարապէս կը կապտէին նորա արդար իրաւունք : Եւ երբ գտուէր ոք , որ յանդգնէր վեր առնուլ այն խորհրդաւոր քօղ , ոյր տակ կը ծածկուէին այդ անողոք վատերի ոճիրներն , որ յանդգնէր ցոյց տալ կեղծիքն եւ զեղծումն , նա անվրէպ անարդան եւ կախաղան կը գտնէր :

Այդ խուլ ժամանակ մի սոսկալի պատուհաս էր աշխարհի ճակատագիրին մէջ : Մի անյատակ անդունդ էր այն , որ կը գար խեղդել իւր մէջ ամեն բարոյականութիւն եւ ամեն ազատութիւն : Մի անհուն սպունդ էր այն , որ կը դար ծծել անյազօրէն ժողովուրդի արտօսըն եւ արիւնն . . . : Տխուր նոճիների շուքին տակ , երկիրն մի մռայլ գերեզման էր դարձած յայնժամ . օրէնն ակ լոկ մի կմախք էր անդ : Արդարութիւնն , վեհափառ արդարութիւնն , ամենուրեք լքուած , եղջերուաքաղ կը թուէր եւ իրաւունքն մի ցուրտ երանգ միայն :

Այսպէս հետըզհետէ կը գծծէր մարդկութիւն եւ թշուառութիւնն ընդհանուր կը դառնար . բարոյականն հոգէվարքի մէջ էր եւ Աստուած իսկ , այդ յաւիտենական արեւ , սեւ ամպերով կը ստուերէր գոգ տիեզերական աղճամուղջին մէջ :

Սակայն , եղբայրներ , եկաւ ժամանակ ալ ուր , մի քանի ժողովուրդի ազատական շարժումներէն յետոյ , որք սահմանափակ արդիւններ միայն ունե-

ցան, մի մեծահրաշ յեղափոխում պայթեցաւ, սոսկալի՝ մարմնաւորում ժողովրդական զայրոյթին • ֆռանսական յեղափոխումն է դա, որ, կատաղօրէն յարձակիլով անցեալի դասակարգական ամրոցին դէմ, վեր ի վայր խռովեց աշխարհն : Տէգառդի սկիզբին հլու, Ռօպէսթիէօի լեզէոնն եկաւ ամեն բան քանդել, որպէս զի ամեն բան վերաշինէ : Տեսաւ թէ անիրաւ է վեհապետի իշխանութիւնն եւ, կործանելով արքայական գահն, նորա բեկորների վրայ կանգնեց հանրապետական ազատարար դրօշն : Տեսաւ թէ ընկերական չէնքն խտրական պատուանդանին վրայ բարձրացած է . նա քայքայեց 'զայն եւ մի նոր չէնք բարձրացուց այն վսեմ պատուանդանի վրայ, 'զոր կ'ընդգրկեն հաւասարութիւն եւ ազատութիւն : Տեսաւ թէ կղերն, կեղեքելով աղքատն եւ տկարն, հարուստին եւ հըզօրին գործի դառնալով, չարաչար կը գործածէր իւր իշխանութիւն . նա ցոյց տուաւ թէ աղքատն անկարօղ չ'է պահանջել իւր բռնաբարուած իրաւունքներ, թէ տկարն ալ կրնայ երբեմն հզօր դառնալ եւ, Վօլդէօի արժանաւոր սյլ կրակոտ զաւակ, յախուռն խուժեց կրօնի պաշտօնեային վրայ, որպէս զի լուծէ իւր դարաւոր վրէժ եւ սանձ դնէ նմա : Դողացին պսակեալ գլուխներն, դողաց ազնուականն, դողաց կղերականն : Յեղափոխումն ակն ընդ ական ի օրէնին հետեւեցաւ . արիւնի դէմ արիւն հոսեցուց, մահ տեղաց մահին դէմ, իւր վրիժառում վայրագ եղաւ արդարեւ, այլ միթէ ներելի չ'է այս վայրագութիւն մի ժողովուրդի համար, որ գիտցած էր դարեր համբերել, մինչ անհամար ոճիրներ կը ծանրանային իւր վրայ եւ կը թռնէին իւր կեանք : Այո, արիւնախանձ Մառուա

եւ իւր գորածկիցներ անգութ եղան , անխիղճ եղան իւրեանց զոհերի դէմ . այլ ոչ ասպաքէն մեծ արդիւններն մեծ զոհերէն կը ծնին : Ֆռանսական յեղափոխումն փրկարար արդիւններով պսակուեցաւ . մոռնամք ուրեմն իւր զոհեր եւ փառաւորեմք այն քաջարի էակներ , որք յշացան եւ ծնան 'զայն : Նոքա միացան եւ մարտ մղեցին բռնաւորին դէմ , զոհեցին եւ զոհուեցան , յաղթեցին եւ յաղթուեցան . այլ այն արիւնի մէջ , որ կը հոսէր իւր յորձան , իբր հեղեղ , անցեալն կը խեղդուէր . համակ իւր նախապաշարումներով , իւր անխրաւութիւններով եւ իւր անարդար դասակարգումներով :

Այդ օրէ մի նոր դարագլուխ կը սկսի մարդկային ազգին համար : Նոր գաղափարներ կը գան յուզել մարդկային կառափն . նոր սկիզբներ կը գան արմատանալ ամեն հոգիի մէջ : Վանքէ աւելի ճեմարաններ կը հաստատուին , եկեղեցիէ աւելի դպրոցներ կը հիմնուին : Ա' Լ չ'են բռնանար խիղճին վրայ , անկախ կը թողուն 'զայն : Հաւասարութիւնն բարգաւաճանք կը գտնէ , ազատութիւնն յաղթանակ կը կանգնէ տակաւ առ տակաւ : Ժողովուրդն , թագ ի գլուխ եւ մական ի ձեռին , կը բարձրանայ այն գահի վրայ , ուր վեհապետել կոչուած է : Անձնիւր ազգ կը զարթի , կը զգայ իւր կոչում , կը պատրաստուի թոթուել անցեալի դժուծ ցնցոտիներն եւ ահա առաջդիմութիւնն կը սկսի իրական դառնալ նիւթական , որպէս բարոյական աշխարհին մէջ :

Ֆռանսական յեղափոխումն , Հայեր , այդ փա-
ռուոր արշալոյս տիեզերական յեղափոխումի , այդ
անհուն վառարան , որ կայծերն այսօր ամենուրեք
հրդեհ կը ձգեն , մեր մէջ ալ սփռեց իւր կենսաւետ
նշոյլներ : Մեր մէջ ալ արձագանգ գտաւ այն բո-
ղոքարկու հզօր ձայն , որ տնցեալի սլառգամին
դէմ կը գոռար : Մեր մէջ ալ մուտ դտաւ այն ժո-
ղովրդասէր ոգի , որ միապետական գաղափարներն
տնվհատ կը հալածէ եւ կը պաշտէ հաւասարու-
թիւնն : Թուրքիաի հայութիւնն ալ ունեցաւ արի
անհատականութիւններ , որք , ազատ շունչով տո-
գորուն , եկան արդարութիւն անել նմա , սահմա-
նադրական տաճարն բարձրացունելով :

Այո , 60ի Սահմանադրութիւնն ծրագրող եւ
գործադրող վեհօգլ յեղափոխականներն Միռապօի
թոռերն էին : Նոքա կը պաշտէին ազատութիւնն ,
'զոր Աստուած իբր մեծագոյն բարիք նուիրած է
մարդէակին . նոքա կը պաշտէին հաւասարութիւնն ,
'զոր իբր հիմ սէտք է ունենայ անձնիւր արդար իշ-
խանութիւն . նոքա կը պաշտէին եղբայրութիւնն ,
որ անքակ կերպով կը միացունէ մարդերն , որպէս
ազգերն : Այսպէս ահա 89ի նշանաբանովն բարձրա-
ցաւ այն Սահմանադրութիւն , որ տասներորդ
տարեդարձն եկած էք տօնել առաջ Հայեր , զուարթ
եւ յուսալից , լի հայրենասիրական խանդավառ
զգացումներով :

Ե.

Տասին ամերէ յառաջ , այս օրի մէջ , եղբայրներ , մեր ազգ մի մեծ քայլ կ'առնուր դէպ քաղաքակրթութիւն , զի , այն օրէ ի վեր ուր հայրենիք կորցուցած էր իւր քաղաքական ազատութիւն , նա դիակի պէս անտարբեր մնացած էր գրէթէ աշխարհի առաջդիմական շարժումին առջեւ :

Կրթական տեսակետով , մեր վիճակ յոյժ ստորին էր յայնժամ եւ յոյժ խղճալի : Ոչ միայն չը կային ուսումի այնպիսի կեդրոններ , ուր հայութիւնն վերածնէր նոր գաղափարով եւ նոր ոգիով , այլ եւ չ'էր ճանաչուած դեռ այն վեհ կոչում , 'զոր դաստիարակութիւնն ունի ընկերական կեանքին մէջ . գիտութիւնն անհաւատութիւն կը թարգմանուէր յայնժամ եւ գիտունն կախարդ կը նկատուէր յաճախ . ռամիկն ոչ միայն անուս էր , այլ եւ մերթ ուսումնատեսաց . ժողովուրդն , նիւթին յարած , մի նուաստ կեանք կը վարէր , զիրկ այն ազնուութիւնէ , 'զոր կրթութիւնն կը պարզեւէ մարդ էակին : Հայ հայրենիքի մէջ գրէթէ անծանօթ էր դպրոցական յարկն . իսկ Կոստանդնուպօլիսի եւ մի քանի ուրիշ կեդրոնական քաղաքների մէջ , թէեւ կային վարժարաններ , այլ դոքա , գրէթէ միշտ , ոչ երկրորդական կրթութիւն կրնային տալ եւ ոչ իսկ նախնական : Հայ մաշնուկն կը գար հազիւ մի քանի տարի անցունել այդ յարկի տակ , այն խոժոռ էակի քով , 'զոր վարժապետ կը կոչէր եւ ոյր առջեւ կը դողար , որպէս մի թռնապետի առջեւ : Եւ արդարեւ դաստիարակն , ոյր բարձր պաշտօնն ստորնացած էր մինչեւ նատիր , հարուստ դասէն անար-

գումած եւ ժողովուրդէն լքուած , հէգ մանուկէն կը լուծէր իւր վրէժ : Նա , յաճախ անարժան իւր կոչումի , մի տեսակ ճիւղ էր հայ զաւակին համար , որ , հազիւ սլառանի , կը թողուր վարժարանն եւ , չը գիտնալով թէ քնչ կոչուած էր կատարել իբր մարդ եւ իբր հայ , թէ միք էին իւր իրաւունքներ եւ պարտեր ընկերական շրջանակին մէջ , հրապարակային կեանքի ասպարէզն կը նետուէր : Եւ հայրենիք քնչ կրնար յուսալ այդ անհատներէ , որք բարոյապէս խուլ եւ կոյր կը մնային . . . :

Կրօնական տեսակետով , չափազանց մոլեռանդ էր Հայն : Նա այնքան յարեալ էր կրօնին , որ բոլորովին լքած էր ուսումն . Նա այնքան կը զբաղէր եկեղեցիով , որ բոլորովին մոռցած էր դպրոցն , ուր սակայն պահուած է իւր փրկումի գաղտնիքն : Ազգն անդադար կրօնական խնդիրներով կը զբաղէր յայնժամ , զբաղում , որ կը ջլատէր նորա բարոյական ոյժ . ոմանք կը բաժնուէին մայրենի եկեղեցիի ծոցէն եւ կերթային Պապին կամ Լուտերի ծէսին յարիւ լուսաւորչականն , դիւրագրգիռ եւ նախապաշարեալ , կը վրդովէր , կը զայրանար եւ անդուլ կը հալածէր 'զայնս : Եղբայր եղբայրի դէմ ատելութիւն կը տածէր . ազգակիցն ազգակիցին թշնամի կը դառնար . Հայն Հային դէմ կը դաւէր : Այսպէս , կրօն եւ կրօնամոլութիւն կը դային խոչընդոտ լինիլ մեր առաջդիմական արշաւի առջեւ :

Ազգային իշխանութիւնի տեսակետով , հայ ժողովուրդի իրաւունքն առաթուր կը կոխուէր , զի միասնական դրութիւնն յաղթանակ տարած էր յայնժամ . մի սլառութեամբ ունէր ազգն եւ ամիրայներ իբր տէր եւ իշխան , իբր պաշտպան եւ փաստաբան իւր դատի : Ամիրայներն ինքնակոչ կը գաղ

յին իշխանական մականն առնուլ, ոչ զի արժան էին նմա, այլ զի պատիւ ունէին եւ դրամ: Նոքա կը գործէին ինչ որ ուզէին. պատասխանատուութիւնն առ ոչինչ կը նկատուէր. զրօ էր ժողովուրդի կամքն: Իսկ պատրիարքն կամ առաջնորդներն ամիրայի գործիքն էին շատ անգամ: Այսպէս, աղգային պետերն, կիրքի մարդեր, յաճախ բոլորովին անօգուտ էին մեզ, մեզ, որ ամեն բանէ զրկուած, այնքան պէտք ունէինք ուղղամիտ եւ աշալուրջ հսկողների:

Սահմանադրութիւնն, եղբայրներ, եկաւ դարմանել բոլոր այս զեղծումներ եւ վերջ տալ այս թշուառ վիճակի: Ընդհանուրի քուէով ընտրուած երեսփոխաններն գլուխ կ'անցնէին ազգային գործերին: Անկանոն եւ անսանձ իշխանութիւնն տեղի կը տար օրէնին. ամիրայի քմահաճոյքին մեծագոյն մասի ձայնն կը յաջորդէր. մասնաւոր շահերն կը խոնարհէին ընդհանուր շահին առջեւ: Ժողովուրդն ալ ինքնին պիտի ընտրէր այն աշխատաւորներ, որք իւր բարիքի համար պիտի տքնէին: Իւր քուէ պիտի երթար արժանաւորն գտնել ոչ միայն հարուստ դասին մէջ, այլ եւ աղքատ դասին մէջ, զի ամիրայն որպէս արհեստաւորն, քահանայն որպէս աշխարհականն, կարօղն որպէս կարօտն իբր հայ հաւասար պիտի լինէին ազգին առջեւ, որպէս հաւասար են իբր մարդ Արարիչին եւ օրէնին առջեւ:

Մանաւանդ Կոստանդնուպօլիսի եւ Զմիւռնիոսի մէջ, ուր տալրօղ Հայերն, արդէն բաւական լուսամիտ, իրապէս ճանաչեցին եւ ըմբռնեցին սահմանադրական կենսաւէտ սկիզբներն, 1860 ն մի հրաշալի

ազդեցութիւն յառաջ բերաւ : Մի մեծ ցնցում տեղի ունեցաւ. հայութիւնն յուզուեցաւ, սարսուաց : Անհուն խանդով բորբոքեցաւ հայ սիրտն, խորին սէրով վառուեցաւ հայ հոգին առ հայրենիք եւ առ գիտութիւն : Հայ երակին մէջ թմրեալ արիւնն սկսեցաւ եռալ վերջապէս : Ա՛լ գրէթէ չը մնաց կրօնական մոլեռանդութիւն. մի տեսակ ազգային մոլեռանդութիւն յաջորդեց նմու : Զգացուեցաւ թէ քանի՛ անհրաժեշտ է դատարարակութիւնն. միութիւններ կազմուեցան, նորանոր դպրոցներ բացուեցան : Ոչ ոք զլացաւ իւր ձեռնառութիւն այս ընդհանուր աշխատանքի. անձն-իւր հայ գիտակից եղաւ ներկային եւ սկսեցաւ քիտ հեղուլ տալ ազգային համար, որպէս զի փրկուի եւ փրկէ իւր հայրենիք :

Այսպէս ահա Սահմանադրութիւնն անթիւ բարիքներ կը բերէր մեզ , այլ մեք, երիտասարդի պէս զրգռուն եւ մանուկի պէս անհաստատամիտ , չը գիտցանք յարատեւել մեր գործի մէջ այն եռանդով, որով սկսած էինք եւ չը կրցանք կատարել բոլոր այն առաջադիմութիւններ, 'զորս պարտաւոր էինք կատարել 60 ի ազատական շարժումէն յետոյ : Մի թեթեւ տինարկ մեր արդի վիճակի վրայ պիտի հաստատէ այս տխուր ճշմարտութիւն :

Նախ նկատի առնումք այն Հայեր , որք կոստանդնուպօլիս կը բնակին : Թուրքիաի մէջ մեր ազգայիններ ասոք աւելի քան այլուր լուսաւորեալ վի-

ճակ ունին այսօր, այլ աստ իսկ մեծ պահանքներ կը զգացուին : Թէեւ Հայութիւնն այս կեդրոնի մէջ կը վայելէ այսօր սահմանադրական իրաւունքներ , թէեւ իրապէս զգացուած է ուսումի կարէւորութիւնն , թէեւ Հայրենասիրութիւնն ծաւալ գտած է մեր մէջ , թէեւ կրօնական խտիրներն եւ նախապաշարութիւններն նուազած են , վերջապէս թէեւ Հայն աջողած է քաղաքակրթական բարեփոխումներ կատարել իւր բարոյական կեանքի մէջ , այլ պէտք է խոստովանիլ թէ նա այնպիսի ղեղձումներ ունի դեռ , յորոց ամօթ միայն կրնայ զգալ եւ այնպիսի պէտքեր , որք իրապէս կենսական են :

Սահմանադրական պաշտօնեայներն , որք երբեմն այնքան փոյթով կ'աշխատէին , այսօր անզգայ կը գտուին իւրեանց պարտի առջեւ : Ազգային վարչութիւնն , որ կոչուած է պաշտպանել մեր ազգի շահերն եւ աշխատանք չը խնայել որպէս զի նա զարգանայ Հզօրապէս , այսօր Հազիւ ներքին վէճերն կը խաղաղէ եւ Հազիւ կը ընու մեր անհրաժեշտ պէտքեր : Նա հոգ չ'է տանիր արդիւնաւորել Հայ Հաստատութիւններն . նա չ'աշխատիր ազդու եւ գործադրելի միջոցներով ապահովել ազգային տուրքն . նա չ'է ջանար նորանոր բարւոքումներ ներմուծել մեր ազգային եւ ընկերական կեանքի մէջ . վերջապէս նա չ'է Հայթայթեր սցեպիսի միջոցներ , որովք թէ Հայաստանցի եւ թէ օտարաբնակ Հայն կարենայ ունիլ եւ քաղաքակրթուիլ : Մանաւանդ Ուսումնական Խորհուրդն . այդ մարմին ի քուռ է կարծես : Ով որ այցէ այսօր այն Հիմնարկութիւններ , ուր ուսում կ'առնու Հայ զաւակն , եւ իմաստասիրէ նոցա վիճակ , պիտի համոզուի այս նկատմամբ : Ուսումնական Խորհուրդն մոռցած կը թուի թէ կը

սլարտի հսկել ազգային վարժարաններին վրայ . նա չ'է քններ թէ արդեօք կը կատարուին անդ զեղծումներ, թէ արդեօք դասերն լաւ մեքոսով կ'աւանգուին, թէ արդեօք դատտիարակներն արժանաւոր անձեր են . նա չ'է փութար մի ընդհանուր եղանակ սահմանել ուսուցումի համար, ընտիր դասագիրքներ պատրաստել կամ պատրաստել տալ, դասախօսական դրութիւնն արդի եւրոպական ձեւին վերածել, հինին տեղ նորն հաստատել . մի բառով, նա չ'է լնուր իւր պաշտօն, ոյր գործադրումն այնքան կարէւոր է Հայաստանի ապագային համար :

Երբ սահմանադրական պաշտօնեայնէրն այսպէս տնփոյթ կը մնան, արդեօք կրօնական պաշտօնեայնէրն աւելի օգտակար եւ աւելի անձնուէր են ազգին. — վստահ եմ թէ անձնիւր ոք հակառակն պիտի պնդէ, եւ մեծ իրաւունքով : Այսօր կղերն, ընդհանուր կերպով դիտելով, ոչ միայն տգէտ է մեր մէջ, այլ եւ անտարբեր. մեկուսի թողուլով մի քանի լուսավիտ եւ ուսեալ կրօնականներ, որք ազդու քորոզներով կը ճգնին լոյս ծաւալել մեր ազգի մէջ, նա հեռի է իւր կոչում ճանաչելէ. տգիտութիւնն կուրացուցած է 'զայն, աղքատութիւնն նուաստացուցած է 'զայն. նա ոչ միայն չ'է փափագիր, այլ եւ չ'է կարող ժողովուրդի բարիքն մտածել եւ օգտակար լինիլ նմա, կղերի այս տկար եւ տպիկար վիճակ շատ դէշ հետեւանքներ կ'ունենայ, մանաւանդ զրէթէ մի քառորդ դարէ ի վեր, ուր մեր մէջ սկսած են մուտ գտնել ուսում եւ ազատամտութիւն. դա կը բառնայ ոչ միայն այն յարգանք, 'զոր առ ինքն կը տածեմք, այլ եւ այն հաւատ, այն ոէր, որով կրօնին յարած է հայութիւն. եւ աւելորդ է բացատրել ուստ թէ քանի մահաբեր է մեր ազգի համար ո եւ է շարժում դէպ

անկրօնութիւնն Բողոք այն ժողովուրդներ, որք մեզ նման, չ'ունին քաղաքական եւ գինուորական իշխանութիւն, պէտք է կրօնն պաշտեն իբր միակ միութար, իբր միակ ապաւէն իւրեանց աստաւստ կեանքի։ Այս, մեր ճակատագիրի մէջ մի կենսական տարր է դա. մի վաճան է դա, որ արիութիւն կը տայ եւ, առանց դաժ, անհնար է մեզ անվշատ ընթանալ առաջադիմական ասպարէզին մէջ։ Սակայն նաեւ, Հայեր, զի ապաքէն այն կրօն, ում կ'երկրպագէ այսօր քրիստոնեայն եւ 'զոր Գողգոթայի աստուածային նահատակն ուսցուց եւ քարոզեց մարդկային ազգին, իւր հիմի մէջ, գիրկ ամեն նախապաշարումէ, գիրկ ամեն արտաքին զարդէ, վսեմ է եւ պաշտելի. զի ապաքէն նա, այնպէս որպէս մեր խիղճ կ'ուսցունէ 'զայն մեզ, մի աղբիւր է որ գոհութիւն, անդորրութիւն եւ երջանկութիւն կը ծաւալէ մարդկային ազգին մէջ. զի ապաքէն նա, որքան ալ որ սուտ հռչակուի եւ մերժուի այն բազմութիւն Հայ երիտասարդներէ, որք աշակերտած են Պիլանէրի եւ Լիդսէի, կը զօրացունէ մարդէակն եւ, բարոյականի սուրբ նկիւզներովն սնցունելով, կ'առաքինացունէ եւ կը վսեմացունէ 'զայն...։ Այսպէս, ըստ ինձ, մանաւանդ մեզ համար, մի աններելի ոճիր է անհաւատութիւնն. թող քարկոծեն, որքան որ ուզեն, կրօնամուլութիւնն, աւելորդապաշտումն, նախապաշարումն. այլ երբ խնդիրն կրօնին կը գայ, թող կանգ առնուն անդ. ով որ կ'անցնի այդ սահմանէ անդի, չ'է չահիր երբէք, միշտ կը վնասէ։ Ուստի, պէտք է ջանալ որ նիւթապաշտութիւնն նոր կուսակիցներ նոր քարոզիչներ չ'ունենայ մեր մէջ. պէտք է ջանալ որ հաւատն, սրբազան հաւատն չը ջնջուի Հայ սիրտէն։ Եւ այս, գլխաւորապէս կղերէն կախում ունի. երբ

նա գիտնայ աւելի ազատամիտ , աւելի բարի, աւելի անշուհականդիր լինիլ, յայնժամ նաեւ ժողովուրդն աւելի հաւատացեալ, աւելի բարէպաշտ կը դառնայ : Այս համոզումով, ես այնպէս կը կարծեմ թէ կղերն պէտք է ուսնի եւ լաւ ուսնի ինչ որ անհրաժեշտ է նմա իւր նուիրական կոչումի մէջ . պէտք է որ կղերական վարժարաններ ունենամք , ուր դաս կրթութիւն առնուլ նոքա , որք կը պատրաստուին կրօնի պաշտօնեայ լինիլ : Սակայն չեմ կրնար փոփոխել նաեւ որ հայ կղերն իւր ուսումով մի յոյժ բարձր գիրք առնու , զի համոզուած եմ թէ յայնժամ նա , գոռոզացած , պիտի ջանայ վարել մեր մէջ այն դեր , 'գոր վարած է եւ կը վարէ հռոմէական կղերն Ներսիսի մէջ , եւ այսպէսով աւելի վնասակար պիտի լինի քան 'գոր չ'է այսօր :

Գալով մեր կրթական վիճակի , կրնամ ասել թէ դռնացուցիչ չ'է այն : Հայ մանուկի ուսուցանելու պէտք եղածին չափ նկատի չ'առնուիր այսօր . գրէթէ չը կայ մի հայ վարժարան , ուր մի իրական դաստիարակութիւն աւանդուի նմա . նա ոչ իսկ երկրորդական ուսումներ չընեն կրնայ աւարտել յաճախ , թող բարձրագոյն կրթութիւնն : Այս պարագայի մէջ , կարօղ հայրերն կը ստիպուին օտար վարժարաններ յղել իւրեանց զաւակներ կամ տունն ուսում աւանդել տալ նոցա , ուր ընդհանրապէս մի օտար կամ անկատար դաստիարակութիւն միայն կրնան առնուլ : Իսկ այն հայրեր , որք չ'ունին նիւթական մեծ կարօղութիւն , տեսնելով թէ իւրեանց զաւակներ մեծ բան չ'են ուսնիր վարժարանին մէջ , նախընտիր կը համարին խզել 'զայնս անտի եւ աշխարհի մէջ դնել անուս էակներ , որք , թէ չարունակէին ապրիլ ուսումնական կեանքի մէջ , գուցէ

հայ նիւղըններ եւ հայ իւկօներ լինէին մի օր... :
— Մանաւանդ իգական սեռի դաստիարակութիւնն .
— այդ մեծ խնդիր, որ այնքան աւագ կարէւորութիւն ունի քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ , բոլորովին մոռցուած եւ մեկուսի թողուած է ի մէջ : Յաւով կ'ահեմ' զայն , այսօր շատ քիչ հայ օրիորդներ կան , որք պատրաստուին արժանաւոր ամուսին եւ ճշմարիտ մայր լինիլ . շատ քիչեր կ'առնուն այն սկիզբներ , որովք կինն մի տեսակ հրեշտակ կը դառնայ եւ նախախնամութիւնի դերն կը կատարէ ընտանիքին մէջ : Եւ քանի՞ ցաւալի է տեսնել թէ՛ կոստանդնուպօլիսի քրիստոնեայ հասարակութիւններէն միայն մեք այսքան անտարբեր կը մնալք այս պարագայի մէջ : Ամեն անգամ որ կ'անցնիմ Բլրաի փողոցներէն , երբ առաւօտ է կամ երեկոյ , մի վըսեմ տեսիլ կը ներկայի աչքիս առջեւ , որ սիրտս խորին յոգով կը համակէ : Ամենուրեք կը տեսնեմ բազմաթիւ աղջիկներ , որք , թեւ ի թեւ , ուրախ եւ կայտառ , դարոց կ'երթան կամ դարոցէ կը դառնան : Դոքա Եւրոպացիներ են կամ Յոյներ , որք խմբովին կը դիմեն զանազան բարէկարգ վարժարաններ եւ մի ընտիր կրթութիւն կ'առնուն անդ : եւ ինձ այնպէս կը թուի թէ այդ էակների ճակատին վրայ , ուր Աստուած կարծես մի խորհրդաւոր պսակ է հիւսած , ճշմարիտ մայրութիւնն քանդակուած է լուսատառ . ինձ այնպէս կը թուի թէ դոքա օրհնեալ դիցազնուհիներ պիտի դառնան ապագային մէջ , ուր օգտակար մարդեր պիտի լինին անշուշտ այն զաւակներ , որք այդ ծունկերի վրայ պիտի սնին եւ մեծնան : Եւ երբ բազդատեմ դոցա հետ հայ իգական սեռի նոր սերունդն , մի անհուն կսկիծ կը ընու հոգիս : Աւանդ , մեք չ'եմք պատ-

րաօտեր ապառնի Հայութիւնին այնպիսի մայրեր , որք ներշնչեն նմա Հայրենիքի սէրն եւ բարոյականի սկիզբներն , որք ստանան ընկերական եւ ընտանեկան կեանքին մէջ այն վեհափառ ազդեցութիւն , որ այնքան սիրելի է եւ այնքան փրկարար : Մեք չ'եմք պատրաստեր Հայ ապագային Համար ինչ որ պիտի վսեմացունէ նորա ոգի . մեք չ'եմք նուիրեր նմա այն կենսատու լոյս , որ պիտի պարզէ նորա խաւար . . . :

Պէտք է դարման տանիլ կրթական խնդիրի այս լըուն վիճակի եւ այն , ազգային վարժարաններն բարեկարգելով եւ ուսումնարաններ բանալով միայն կրնայ կատարուիլ . Քաղցր է ինձ յուսալ թէ Ուսումնական Խորհուրդն , ալ թողուով իւր անփութութիւն , պիտի ընու այս առաջին դուրծ , որ յոյժ կարէւոր է . գալով երկրորդին , որ կարէւորագոյն է , ես այնպէս կը կարծեմ թէ մեք կը պարտիմք կազմել Կոստանդնուպօլիսի մէջ մի Կեդրոնական Միութիւն , որ նպատակ ունենայ թէ արական եւ թէ իգական սեռի Համար երկրորդական կամ բարձրագոյն վարժարաններ բանալ աստ , գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ : Շահնազարեան վարժարանն , որ այսօր անունով միայն կ'ապրի , շատ կրթեալ երիտասարդներ նուիրեց Հայ աշխարհին եւ ազդու կերպով ցոյց տուաւ թէ քանի՜ կարէւոր են մեզ Համար նմանօրինակ Հաստատութիւններն . աւելորդ է ուրեմն բացատրել ձեր առջեւ այն բազմադիմի օգուտներ , զորս Հայն պիտի կարենայ քաղել ի դոցանէ . ինչ որ սակայն կը պարտիմ յայտարարել աստ , սա է թէ այդպիսի վարժարաններ այսօր գրէթէ չ'ունիմք բնաւ եւ թէ աններելի է մեզ դեռ յապաղել նոցա բացում . ուստի կը խնդրեմ ազգիս կարօղ Հայրերէն

եւ հայրենասէրներէն որ մի պահ խոհին նաեւ իւր-
եանց զաւակների ասպազային վրայ եւ ձեռնարկեն
կազմել կեդրոնական Միութիւնն , որ յոյժ արդիւ-
նաւոր պիտի լինի մեր զրկեալ ազգի համար :

Այժմ նկատի առնումք նաեւ գաւառացի Հայերն,
որք թէեւ բարոյապէս զարթած են վերջին տասն-
ամեայ ժամանակամիջոցին մէջ , այլ նոցա վիճակ ,
աննշան բարէփոխումներ միայն կրած , չատ եւ չատ
իսկ դառն է մինչեւ այսօր :

Սահմանադրութիւնն գործադրուեցաւ նոցա մէջ ,
այլ անպարտաստականութիւն եւ անտարբերու-
թիւն , նիւթական ծանր պէտքեր եւ զրկանքներ
ամուլ թողին զայն : Կազմուեցան գաւառական ժո-
ղովներ , որք կը պարտին ազգային եկամուտներն
տնտեսել , ծախքերն չափաւորել եւ , գաւառական
անտուկն հարստացունելով , մի լուսաւոր ասպազայ
պատրաստել ժողովուրդին . այլ պէտք է խոստո-
վանիլ թէ գաւառներին մէջ , ի բաց առեալ Զմիւռ-
նիան , ազգային ժողովներն ոչ մի կարէւոր արդիւն
կրցան յառաջ բերել , զի դժբախտապէս կը պակ-
սէին եւ կը պակսին դեռ նոցա այն տարրեր , որք
անհրաժեշտ են մի վարչական մարմինի համար :
Արդարեւ ցաւառիթ վիճակ :

Գաւառացի Հայն սկսաւ սիրել դաստիարակու-
թիւնն եւ զգաց թէ քանի՞ օգտակար է այն : Զա-
նազան ընկերութիւններ ծնունդ գտան Կոստան-
դնուպօլիսի մէջ , մանաւանդ մի քանի ամերէ ի վեր ,
նալսասիկ ունենալով կրթել մեր գաւառացի ուսում-
նազիրկ ազգակիցներ . եւ այդ ընկերութիւններ ,

Հագիւ կեանք տուած, գործել սկսան, գործել փոյթ-
եռանդ : Նոքա դպրոցներ բացին եւ կը բանան Հա-
յաստանի եւ Կիլիկիաի մէջ, վարժապետներ եւ գիր-
քեր կը յղեն, կրթութիւն եւ գիտութիւն կը տարա-
ժեն անդ Համասփիւռ : Այս ընկերութիւններէ զատ,
Սեբաստիաի, Կարինի, Նրիզաի, Վանի, Քարաբրդի
եւ այլ քաղաքների մէջ ուրիշ Հայ միութիւններ ալ
կը կազմուին եւ ըստ կարի կը ձեռնարկեն լոյս ջամ-
բել իւրեանց Հայրենիքի ապագային, դաստիարա-
կելով Հայ մանկութիւնն եւ պատանէկութիւնն : Այս
հաւաքական աշխատանքներ, թէ չը լինին վաղան-
ցիկ, կը խոստանան խելը ըզ մեզ այն անդունդէ ուր
գլորած եմք . նոքա մի Հայ սերունդ կը պատրաս-
տեն, որ, կրթական լոյսով տոգորուն, աւելի անձ-
նուէր պիտի լինի անտէր Հայաստանին եւ պիտի
գայ դարմանել նորա դարաւոր խոցեր :

Սակայն այսօր, աւս'դ, գաւառաբնակ Հայ սե-
րունդն յոյժ տխուր կացութիւն ունի . նա տգէտ է
եւ նախապաշարեալ . նա չ'է գիտեր թէ ինչ է ազ-
գութիւն, ինչ է բարոյականութիւն, ինչ է քաղա-
քակրթութիւն . նա մի կոյր էակ է գոգ, որ չ'է տես-
ներ արեւն եւ կը թարթափի աղջամուղջին մէջ :
Բարոյապէս ընկճուն, նիւթապէս ընկճուն, նա մի
տեսակ գծուծ թառիս է դարձած, թառիս, ոյր ճա-
կատին թուք եւ նախատ կը տեղան : Աշխատասէր
է նա, այլ իւր աշխատանքի պտուղն զոհ կ'երթայ
վայրագ Քուրդին . ընտանէսէր է նա, այլ Հանգիստ
չ'ունի երբէք իւր ներքին կեանքի մէջ, զի ինչքի,
անձի եւ պատիւի անապահովութիւնն սուր ի ձեռքին
կը սպառնայ միշտ նմա : Վայրի հրոսներէ չըջապատ-
ուած եւ հարստահարուած, նա թշուառ է եւ իրա-
պէս թշուառ . աղէտի եւ հեծեծանքի մի երկար

հիւսք է նորա կեանք . ամենօրեայ եւ բազմալիչա
հոգէվարք . . . :

Հայ կղերն , ազգային այս ընդհանուր աւերումի
առջեւ , ոչինչ կրնայ գործել , զի յաճախ այնքան
տգէտ է , որքան մի պարզ գեղջուկ : Գաւառներին
մէջ , քահանայութիւնն մի արհեստ է դարձած . քա-
հանայն մի մեքենայ է գոգ , որ կը պատարագէ ,
կը մկրտէ , կը խոստովանէ , կը հաղորդէ , կը պսա-
կէ եւ կը թաղէ . անտի դուրս , մէկ ուրիշ պաշտօն
չը գիտէ վարել . ինչ փոյթ նմա թէ ժողովուրդն
աւերորդապաշտ է , անուս է , անտէր է . նա կը
կատարէ եկեղեցական ծէսերն : ինչ կը պարտի ս-
ւելի քան 'զայս . . . : Այլ սակայն այդ չ'է միայն
նորա կոչում . նա մի բարձրագոյն պաշտօն ունի
վարելիք : Քահանայն անհրաժեշտ է եկեղեցիին մէջ ,
այլ , եկեղեցիէն դուրս , աւելի անհրաժեշտ է նա .
նա ոչ միայն կրօնական պաշտօնեայ պէտք է լինի ,
այլ եւ ժողովրդական պաշտօնեայ : Նա կը պարտի
հայր լինիլ նոցա , 'զորս կը հովուէ : Նա կը պարտի
խելել ժողովուրդի բարոյական կեանքէն ամեն գեղ-
ծում եւ ամեն կուրութիւն . նա կը պարտի ջնջել
նախապաշարումն եւ վհատանքն , եւ անդուլ քարո-
զել աշխատութիւն , յարատեւութիւն եւ լուսաւո-
րութիւն : Հայ քահանայն անկարօղ է կատարել
'զայս , ուստի եւ կը թողու որ մեր գաւառացի
անբախտ եղբայրներ հեծեն եւ հիւծին միշտ այն
նուաստ կեանքի մէջ , որով կ'ապրին :

Գաւառական առաջնորդներն եւ վանաբնակ կղե-
րականներն , թէեւ աւելի ուսեալ , աւելի օգտա-
կար չ'են սակայն մեր եղբայրների համար : Ա-
ռաջնորդն մոռնալով թէ կոչուած է խղճմտօրէն հով-
ուել իւր ժողովուրդ , չ'է հոգար 'զայն այնպէս որպէս

կը սլարտի : Նա ազդու կերպով չ'է կարօղ պաշտ-
պանեւնորա իրաւունքներ : Նա յաճախ իւր շահ միայն
կը մտածէ : Նոր աստիճաններ առնուլ , փառաւորուիլ
եւ մեծարուիլ . այս է իւր երազ , ոյր իրացումին
համար նա ոչինչ կը խնայէ , ոչ իւր հանգիստ , ոչ
իւր խիղճ եւ ոչ իսկ իւր անգգ : Եւ սա՛ սլիտի պաշտ-
պանէ գաւառացի գրկեալ Հայի դատն , եւ սա՛ սլի-
տի ջանայ բարւոքել նորա վիճակ . . . : Իսկ երբ
իմաստասիրեմք վանական կեանքն , յայնժամ սլիտի
ստիպուիմք բոլորովին քամահել Հայաստանցի կղերն :
Վանականն , մեր Հայրենիքի մէջ , վանքի խորն
թաղուած , ասուր ուտել եւ մաղթանք անել միայն
գիտէ . նա չ'է աշխատիր բնաւ արգիւնաւոր լինիլ :
Այնքան վանքեր ունիմք , այլ գրէթէ ոչ մին
ի նոցանէ օրինաւոր դպրոց , տպարան եւ արժա-
նաւոր աշխատողներ ունի : Մեր վանքեր , որք եր-
բմն ուսումի կեդրոններ էին , այսօր անկեւանոց-
ներ դարձած են կարծես , ուր խումբ խումբ նօթի
դատարկապորտներ հաւաքուած , ազգի հացն ձրի՛ կը
ճաշակեն , փոխարէն աղօթքներ մոմաւալով եւ պահք
բռնելով , իբր թէ բաւ լինէր դա մի ժողովուրդի
փրկումին համար . . . : Ազգային վարչութիւնն դեռ
անտարբեր սլիտի մնայ այս պարագայի մէջ . նա
սլիտի հանդուրժէ դեռ այս զեղծումի . չը գիտեմ .
այլ ինչ որ գիտեմ , սա է թէ վանքերն կրնան լու-
սասփիւռ եւ կենսաւտ արեւներ լինիլ մեր Հայրե-
նիքի համար , երբ կառավարուին փորձառու եւ
ունենաազէտ անձերէ :

Այսպէս , ըստ ինձ , թէ Կոստանդնուպօլիսի մէջ
եւ թէ գաւառներն , մեր ազգ. պէտք ունի այսօր

ընդհանուր բարէնորոգումի : Զանամք ուրեմն հայ-
թայթեւ մեզ բոլոր այն տարրներ , որք այդ մեծ
արդիւն յառաջ պիտի բերեն : Զանամք կրթեւ հայ
մանուկն եւ մանկուհին , այնպէս որպէս կը պահանջէ
ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնն : Զանամք վերաքննել
մեր Սահմանադրութիւն , որ , ինչպէս կը վկայէ մի
տասինամեայ փորձառութիւն , պէտք ունի հիմնա-
կան բարէփոխումի : Զանամք ազնուացունել կղերի
վիճակն , ոյր գծածումն ծանր զեղծումներ առթելով ,
սկսած է արդէն յոյժ փառասկար լինիլ մեզ : Զա-
նամք մշակել մեր գրականութիւն , եւ լսարաններով ,
գիրքերով , թերթերով լուսաւոր գաղափարներ տա-
րածեմք անընդհատ մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերին
մէջ : Զանամք մի ազգային հանդէս հրատարակել
աստ կամ Եւրոպա , ֆռանսերէն եւ անկերէն լեզ-
ուով , որպէս զի ծանօթացունեմք քաղաքակրթ-
աշխարհին թէ ինչ է հայութիւն , թէ ինչ եղաւ
իւր անցեալ եւ ինչ է իւր ներկայ : Զանամք զօրա-
ցունել հայ միութիւններն , որպէս զի նոքա կարե-
նան յարատեւութիւն ունենալ , չը կասկած երբէք
իւրեքնց ընթացի մէջ : Զանամք ձեռք առնուլ այն-
պիսի միջոցներ , որովք կարելի լինի իրացունել կեդ-
րոնացուցիչ գաղթականութիւնն եւ արգելուլ Արա-
մի կտրիճ զաւակին օտար քաղաքներ սլանդխտելն :
Զանամք ծաւալել Հայաստանի մէջ գլխաւոր ար-
ուեստներն եւ արհեստներն , մանաւանդ երկրագոր-
ծութիւնն , եւ աշխատիմք անխոնջ , որպէս զի ար-
մատախիլ լինի մեր հայրենիքէ տգիտութիւն եւ աղ-
քատութիւն , այդ երկու դժոխային ամուլներ , որք
թշուառութիւնն կը ծնին : Վերջապէս Զանամք հզօր
կապերով միացունել Թուրքիաի , Ռուսիաի , Պարս-
կապտանի , Ռումանիաի , Հնդկաստանի եւ բոլոր աշ-

խարհի Հայերն եւ այսպէս , նոր կորովով գինուած ,
մտնեմք այն լուսաւից շաւիղի մէջ , ուստի եւրոպա
եւ Միացեալ-Նահանգներն սրարշաւ կը խիզախեն
դէպ կատարելութիւն . . . :

ԺԱ.

Օ՛ն , եղբայրներ , գործեմք փոյթով : Ա՛լ թո-
ղումք ատելութիւններն , կուսակցական վէճերն եւ
կռիւներն : Մի սիրտ ունենամք , մի գաղափա-
րով տոգորուիմք : Կրօնական խտիրներէն վեր
լինիմք մեք . դոքա պէտք է լռեն երբ ազգի հաւա-
քական բարիքն է որ կը խօսի : Ձեռք ձեռքի տամք
ուրեմն եւ յառա՛ջ անցնիմք : Մեք չը դողամք երբէք ,
մեք չը կասիմք երբէք , մինչեւ ողջունեմք այն երեք
սիրակաթ եւ լուսագեղ քոյրեր , որք , մարդկային
ապագայի բարձրագոյն կատարին վրայ , երջանկու-
թիւնն իբր պատուանդան ունենալով , մեզ կը սպա-
սեն գրկաբաց . ոչ , չը վհատիմք մեր արշաւի մէջ ,
Հա՛յեր , մինչեւ չ'աշխարհակալեմք այն լոյսի բնա-
գաւառ , ուր կը սաւառնին յաւիտենապէս « Ազա-
տութիւն , Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն » :

